

رویکرد زمینه‌محور در طراحی آموزشی

یادگیری جذاب

اشاره

هنگامی که سخن از طراحی آموزشی به میان می‌آید، مجموعه فعالیت‌هایی به ذهن می‌رسند که مطابق آن‌ها بتوان فرایند یادگیری را برنامه‌ریزی کرد. طراحی اساساً فرایند عقلانی، منطقی و متوالی حل مسائل است. با این نگاه، طراحی آموزشی فعالیتی است که در آن روش‌های معینی برای دستیابی دانش‌آموزان به هدف و در شرایط مشخص ابداع شود. به این منظور، رویکردهای گوناگونی پا به عرصه آموزش و پرورش نهاده‌اند که هر گروه ویژگی‌های خاصی در مورد اجزای آموزش، اعم از اهداف، نحوه و شکل ارائه، ترتیب و گروه‌بندی در کلاس درس و نیز زمان دارند. در این میان، رویکرد زمینه‌محور از جمله مواردی است که تعامل دانش‌آموزان را با یادگیری بیشتر می‌کند. مقاله حاضر این رویکرد را معرفی می‌کند.

کلیدواژه‌ها: طراحی آموزشی، رویکرد زمینه‌محور، یادگیری نوین

رویکرد تماتیک (زمینه‌محور) چیست؟

در فرایند یاددهی - یادگیری، هنگامی که دانش‌آموزان بتوانند برای آنچه آموزش داده می‌شود، دلیل و معنایی در محیط اطراف بیابند، یادگیری بسیار راحت‌تر صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر، برای یادگیری لازم است زمینه و بافت هر نکته آموزشی شناسایی و شناسانده شود تا یادگیرنده بتواند برای آنچه می‌آموزد دلیل و جایی در زندگی روزمره خود پیدا کند.

بر اساس رویکرد زمینه‌محور، هر واحد یادگیری مرتبط با زمینه واقعی زندگی یادگیرندگان طراحی و تدوین می‌شود و یادگیرندگان از طریق کسب تجربه دست اول، نقشی اساسی و فعال در یادگیری دارند. آن‌ها در ایجاد ارتباط با محیط اطراف خود، با هدایت و راهبری منابعی همچون مربیان، به آموخته‌های جدیدی دست پیدا می‌کنند.

هنگامی که یادگیری جذاب‌تر می‌شود

در این رویکرد، زمینه زندگی روزمره یادگیرندگان، اساس آموزش مفاهیم علمی است. به همین علت

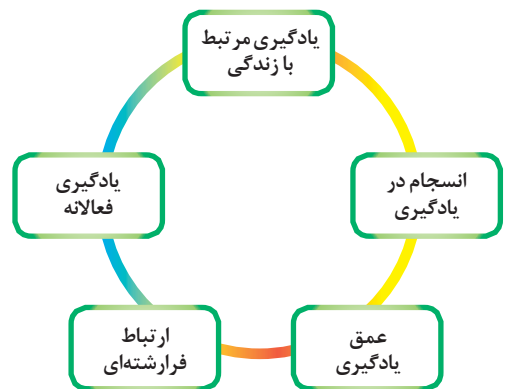
یادگیری جذاب‌تر می‌شود. این رویکرد از این بابت تماتیک نامیده می‌شود که تم‌ها را اصل قرار می‌دهد و مفاهیم علمی را در ارتباط با این زمینه‌ها طرح می‌کند. در چنین شرایطی، چون زمینه‌های یادگیری از بطن زندگی روزمره اخذ می‌شود، دانش‌آموزان با مفاهیم علمی احساس نزدیکی و آشنایی می‌کنند و انگیزه بیشتری برای یادگیری دارند. آن‌ها در عمل با زمینه درگیر می‌شوند و در این ارتباط مفاهیم علمی را به کار می‌گیرند. این شیوه به کارگیری علوم و موضوعات و مفاهیم علمی در موقعیت و مکان‌های آشنا و مناسب، یادگیری را برای یادگیرندگان معنادار و ملموس می‌کند.

برای مثال، هنگامی که دانش‌آموزان با راهنمایی و ترغیب معلم تلاش می‌کنند برای یادگیری موضوع «سایه و منبع نور»، در طول یک دوره زمانی، در موقعیت‌های متنوع در خانه، مدرسه یا فضای باز آزمایش‌هایی انجام دهند و در نهایت برداشت‌ها و یادگیری‌هایشان را به کلاس آورند، یادگیری در زمینه زندگی و تجربه دست اول رخ داده و بر رویکرد زمینه‌محور مبتنی است.

چیستی زمینه‌ها در یادگیری

زمینه در این رویکرد همان اصلی است که تمام یادگیری حول محور آن رخ می‌دهد. به عبارت دیگر، دانش‌آموزان هر موضوع را در زمینه یا بستری می‌آموزند که می‌تواند وحدت درونی را برای آنچه لازم است آموخته شود، از طریق ایجاد ارتباط با زندگی معمول آنان فراهم آورد. بنابراین، لازم است معلم زمینه‌های یادگیری را شناسایی کند تا بتواند موضوع مورد نظر را در زمینه مناسبی ارائه دهد. برای این کار، توجه به ویژگی‌های هر زمینه‌ای ضروری است.

یکپارچگی، رمز یادگیری

بسیاری از علوم از ابتدا و در سال‌های دور جدا از یکدیگر نبوده‌اند و همه ارتباطی عمیق و درونی دارند. بر این اساس، رویکردهایی که می‌توانند زمینه این رابطه درونی را فراهم آورند، در تعمیق و ماندگاری یادگیری تأثیر بسزایی دارند. این ویژگی در رویکرد زمینه‌محور قابل ملاحظه است. این رویکرد می‌تواند بسیاری از حوزه‌های برنامه درسی را به هم پیوند بزند و از پراکندگی موضوعات بکاهد.

به همین دلیل، در این رویکرد معلم نیازمند بهره‌گیری از موقعیت‌های متنوع یادگیری است تا بتواند با کمک محیط‌های واقعی و متنوع زندگی دانش‌آموزان، زمینه ارائه مفاهیم را با نشانه‌های معمول آن‌ها ارائه دهد. بدیهی است، در چنین شرایطی، حتی اگر نگاه و تأکید معلم بر هدف خاصی متمرکز باشد، دانش‌آموزان صرف قرارگیری در طیفی از موقعیت‌های یادگیری و نیز فراگیری در شرایط غنی، می‌توانند از زمینه‌های یادگیری افزون‌تری بهره‌مند شوند. بنابراین، آموخته‌های دانش‌آموزان در تعامل با یکدیگر و محیط و نیز هدایتگری معلم شکل می‌گیرند.

زمینه مناسب در یادگیری زمینه‌محور ارتباط موضوع مورد نظر در یادگیری با زندگی است، به‌گونه‌ای که دانش‌آموز جدایی میان یادگیری و زندگی را احساس نکند. وقتی دانش‌آموزان مفهوم کسر را از طریق تقسیم خوراکی‌ها میان دوستانشان دریافت کنند، از طریق اتفاقی معمول در زندگی، مفهوم تازه‌ای را می‌آموزند. این کار موجب می‌شود عمق یادگیری افزایش یابد. به دیگر سخن، از جمله ویژگی‌های زمینه در این رویکرد این است که زمینه مورد انتخاب قابلیت عمق‌پذیری داشته باشد و محدود نباشد. برای مثال، موضوع آب از جمله زمینه‌هایی است که می‌تواند برای مطالعات گوناگون درسی زمینه یادگیری فراهم کند. بسیاری از مفاهیم مانند حلالیت، رسانایی، ساختار مولکولی، حجم، جرم و برخی موارد دیگر، امکان آموختن از طریق بررسی و تجربه در زمینه آب را دارند. این ویژگی در واقع شرط دیگر زمینه را یادآوری می‌کند که لازم است امکان ایجاد ارتباط با رشته‌ها و زمینه‌های دیگر و در عین حال یکپارچگی داشته باشد.

چرا زمینه‌محور باشیم؟!

در صورتی که از معلمان و برنامه‌ریزان دعوت شود به رویکرد زمینه‌محور تکیه کنند، لازم است از مزیت‌های این رویکرد مطلع باشند تا بتوانند حداکثر آثار بهره‌گیری از آن را مشاهده کنند. تاکنون به بخشی از ویژگی‌های برتر این رویکرد اشاره شد. سایر موارد در جدول صفحه بعد آمده‌اند.

مرتبط بودن یادگیری با زمینه زندگی دانش‌آموزان از جمله مواردی است که می‌تواند به انسجام و یکپارچگی یادگیری و نیز رشته‌های گوناگون مورد نظر در هر فعالیت بینجامد. تصور کنید معلم تلاش کند موضوع «نسبت و تناسب» را از طریق قرار دادن دانش‌آموزان در محیط‌های معمول زندگی دنبال کند و از آن‌ها بخواهد این مفهوم را در خانه و خانواده بررسی کنند. در این صورت، دانش‌آموزان از طریق این توجه، نه تنها نسبت و تناسب را در محیط اطراف خود می‌شناسند، بلکه بسیاری از مفاهیم زندگی از جمله زیبایی، قدردانی و تشکر، تلاش برای ایجاد تأثیرگذاری در محیط اطراف (از طریق ایجاد تناسب) را نیز می‌آموزند. همین امر موجب می‌شود یکپارچگی موضوعات یادگیری به تسهیل آن کمک کند و نیز این امکان فراهم شود که توجه به اسناد بالادستی و طراحی‌های کلان صورت گرفته، به سادگی در یادگیری و آموزش عملیاتی شوند، چرا که در مثال یاد شده، وجوه اخلاق و تلافی علم و عمل که هر سه از عناصر برنامه درسی ملی هستند، در فرایند یادگیری دانش‌آموزان مورد توجه قرار می‌گیرند.

زمینه‌محوری در کلاس درس

در بررسی رویکردهای مربوط به طراحی آموزشی، این پرسش مطرح می‌شود که معلم چگونه می‌تواند از رویکرد، فارغ از شرایطی که به تغییرات کلان نیازمندند، در کلاس درس خود استفاده کند. برای پاسخ لازم است ویژگی‌های عملی آن مورد توجه قرار گیرند تا زمینه بهره‌گیری به سادگی فراهم شود. گروهی از ویژگی‌های یاد شده شامل موارد زیرند:

- در این رویکرد معلم تلاش می‌کند برای ارائه هر موضوع، ارتباط آن را با زندگی دانش‌آموزان پیدا کند و درس را به گونه‌ای ارائه دهد که برای آن‌ها آشنا باشد.
- معلم موضوع درس را به گونه‌ای معرفی می‌کند که دانش‌آموز احساس کند یادگیری آن برایش ضروری است. لذا برای این کار برانگیخته می‌شود و علاقمندی او تحریک خواهد شد.
- دانش‌آموز می‌تواند در طول یادگیری به نمونه‌ها و مثال‌های بسیاری که در اطراف خود یافته و یا به او معرفی شده‌اند رجوع کند. وقتی او احساس کند توانسته است بین موضوع جدید و اطلاعات و توانایی‌های گذشته خود ارتباط برقرار کند، آمادگی خواهد داشت برای یادگیری بیشتر دست به جمع‌آوری اطلاعات بزند و آن‌ها را تجزیه و تحلیل کند.
- با هر گام از یادگیری، دانش‌آموز می‌تواند احساس کند در حل مسائل زندگی و پیرامون خود پیشرفت

وقتی دانش‌آموز مفهوم کسر را از طریق تقسیم خوراکی‌ها میان دوستانش دریافت می‌کند، عمق یادگیری افزایش می‌یابد

اتصال به عوامل بیرونی

انسجام درونی

عمق بخشی

ارتباط با زندگی

و در این مسیر از منابع متعدد و گوناگونی بهره می‌گیرند.

نمونه طرح درس مبتنی بر رویکرد زمینه‌محور در ادامه آمده است. از شما دعوت می‌شود ضمن تکمیل این طرح درس، سؤالات و ابهامات احتمالی خود را یادداشت کنید و با دفتر مجله به اشتراک بگذارید. در شماره دیگری، نمونه طرح درس زمینه‌محور تکمیل شده به همراه توضیحات بیشتر ارائه می‌شود.

کرده است و مثال‌ها و نمونه‌ها و موضوع درس در داشتن زندگی بهتر به او کمک می‌کنند. ممکن است این احساس به این دلیل ایجاد شود که او در طول یادگیری متوجه شود زمینه شغلی مورد علاقه یا شرایط خاصی برای آینده خود یافته است که برایش جذابیت بالایی دارد.

● دانش‌آموزان تجربه یادگیری خود را در تعامل با دیگران و به ویژه هم‌کلاسی‌های خود کامل می‌کنند

طرح درس با رویکرد زمینه‌محور

عنوان درس:		مربی:
پایه:		تعداد دانش‌آموزان:
اهداف و انتظارات یادگیری	اهداف یادگیری:	
	پیش‌دانسته‌ها و نحوه ارزیابی آن‌ها:	
	پیش‌بینی فرصت‌های متنوع یادگیری متناسب با اهداف درس (فناوری آموزشی و...)	
فرایند یاددهی و یادگیری	نقش معلم	نقش یادگیرنده
	۱. زمینه‌سازی برای ارتباط با زندگی:	۱.
	۲. زمینه‌سازی برای عمق بخشی:	۲.
	۳. زمینه‌سازی برای ایجاد انسجام درونی:	۳.
	۴. زمینه‌سازی برای اتصال به موضوعات بیرونی:	۴.
تکالیف و فعالیت‌های تکمیلی	فعالیت‌های تمرینی:	
	فعالیت‌های موقعیتی، اجتماعی و طبیعی و ...:	
	فعالیت‌هایی در قالب دست‌ورزی، ساخت وسیله و ...:	
	پروژه و پژوهش:	
ارزشیابی	ارزشیابی مفهومی (فهم، استدلال و...):	نمونه سؤال‌ها:
	ارزشیابی عملکردی (محصول، نتایج و پیامد یادگیری):	نمونه سؤال‌ها:

* بی‌نوشت
1. thematic